

Informace o celostátní konferenci pořádané k Mezinárodnímu roku ženy „Co dal socialismus ženám a jak ženy přispívají k rozvoji socialistické společnosti“

V rámci Mezinárodního roku ženy se v květnu 1975 konala v Praze celostátní konference, pořádaná ústředním výborem Československého svazu žen „Co dal socialismus ženám a jak ženy přispívají k rozvoji socialistické společnosti“. Konference byla dvoudenní a zúčastnilo se jí 120 odborných a politicko-výchovných pracovníků a propagandistů. První den byl věnován převážně problémům spojeným se zaměstnaností žen, druhý den pak otázkám fungování rodiny v socialistické společnosti a sociálnímu zabezpečení rodin.

Kromě Marie Kabrhelové, předsedkyně ČSSZ, která konferenci zahájila, přednesli referáty: doc. ing. Jaroslava Bauerová, CSc., VŠE, Praha, JUDr. Vl. Mařík, tajemník ÚRO, B. Holečková, členka předsednictva ÚV ČSZ, doc. ing. Olga Kontšeková, CSc., VŠE, Bratislava, JUDr. Anna Vašková, místopředsdkyně Nejvyššího soudu ČSSR, doc. dr. Jolana Herzková, CSc., děkanka VSP, Bratislava, PhDr. Jolana Jančovičová, CSc., Ústřední výbor svazu žen, Bratislava, dr. Jaroslav Havelka, náměstek ministra práce FMPSV, ing. Růžena Čalovková, náměstekyně Komunálních služeb Bratislavy, ing. Libuše Drábková z Ústřední rady ČSTV, JUDr. Josef Mudroch, úřadující místopředseda Československého mírového výboru.

Marie Kabrhelová — úvodní referát

Celá naše společnost bilancuje v současných dnech výsledky práce uplynulých třiceti let. Hodnotí to, co přinesl socialismus pracujícím, jakým podílem přispěly jednotlivé třídy, skupiny i jednotlivci k rozvoji naší socialistické vlasti. Na celém tomto procesu se jak v oblasti ekonomické, tak politické a kulturní podílely všestranně ženy. Od r. 1945 se spontánně zapojovaly do budování naší země a výzva KSC ke vstupu žen do produktivního života byla správná. Za léta budování socialismu se nezměnila pouze naše země, její sociální struktura, ale změnila se i ženy. Pro naši dnešní generaci žen je typická vysoká úroveň vzdělanosti a odborné kvalifikace. Mladé ženy jsou v průměru vzdělanější, pokud jde o středoškolské vzdělání, než muži a také se stále více zapojují do veřejného života. V tzv. Revolučním národním shromáždění v r. 1918–1920, kdy se ještě bojovalo o charakter republiky, bylo z celkového počtu 254 poslanců celkem 8 žen. V současné době je v nejvyšších zastupitelských orgánech z celkového počtu poslanců $\frac{1}{4}$ žen. Široká

demokratická základna naší společnosti umožňuje miliónovým masám žen účast na veřejných záležitostech, na rozhodování o politických, ekonomických a kulturních otázkách života naší společnosti. V průběhu budování socialistické společnosti vyrostly uvědomělé, vzdělané, hrdé a schopné ženy, které si získaly úctu, autoritu a uznání. Tento proces emancipace není u konce, ale prohlubuje se a rozvíjí. Ženy tvoří homogenní skupinu. Jsou mezi nimi rozdíly v třídním uvědomění, politické aktivitě, vzdělání a kvalifikaci, v pracovních a životních zkušenostech. Proto k nim není možné přistupovat jednotně ani v rovině politicko-výchovné, ani v jiné. Jedině oprávněný je členitý, diferencovaný přístup. Ten však vyžaduje dobrou znalost postavení, zájmů, názorů a postojů žen. Je třeba také zdokonalovat a prohlubovat poznatky týkající se zlepšování pracovních i mimopracovních životních podmínek žen, životního prostředí a zdraví žen. Rovněž je nutné prohlubovat poznatky vztahující se k péči o dítě, k manželství a rodičovství. Velmi záslužné jsou pokusy o formulaci socialistického způsobu života a poznatky o aktivizaci vědomí lidí, o vytváření soudružských vztahů mezi lidmi, o vytváření socialistických kolektivů.

Jinou velmi závažnou otázkou je vztah vědeckotechnické revoluce a adaptace ženské pracovní síly v nových podmínkách. Zatím není zpracována například koncepce žádoucích změn ve struktuře zaměstnanosti žen. Jde však o otázky závažné — o zaměřování žen na nové pracovní obory, o intenzivnější výchovu k volbě povolání jako celoživotnímu motivačnímu zdroji apod.

V pracovním životě žen a v rozvoji jejich osobnosti jsou obrovské rezervy. Jejich využití záleží na mnoha faktorech, mimo jiné na zlepšování pracovních podmínek a snižování podílu žen vykonávajících těžké fyzické práce.

Soudruh G. Husák hovořil na VIII. všeoborovém sjezdu o „vyšší kvalitě života“, která spočívá nejen ve zlepšování materiálního blahobytu lidí, ale i v jejich duchovním rozkvětu. V naší společnosti jde o to, aby se vytvářely stále příznivější podmínky pro rozvoj osobnosti ženy, aby rostlo její uvědomění, talent, schopnosti, aby se prohlubovala soukromá záležitost k socialistickému společenství.

Jaroslava Bauerová: Žena v socialistické společnosti a její hlavní úkoly

Krizová léta jednoznačně ukázala, že je třeba vracet se znovu k poznatkům marxismu-leninismu o ženské otázce a k jejímu zařazení do celé soustavy vědeckého světového

ho názoru. Buržoazní ideologie, která k nám proniká, navazuje na přežitky ve vědomí lidí ve vztahu k ženě a působí tak na udržování některých zastaralých a protispoločenských postojů. Uchování čistoty marxismu-leninismu i v přístupu k tomuto problému, jeho znalost a rozvíjení není tedy ničím, co patří do minulosti.

Klasikové marxismu-leninismu podmníli úplné osvobození ženy několika základními činiteli: zapojením žen do ekonomické činnosti, existencí socialistického hospodářství a vybudováním moderní sítě služeb, které převezmou většinu domácích prací. Všechny tyto podmínky vytváří poprvé v dějinách až socialistická společnost. Proto klasikové marxismu-leninismu umísťovali uskutečnění rovnoprávnosti žen do epochy socialistické a komunistické společnosti.

Teoretická analýza postavení ženy v jednotlivých sociálně ekonomických formacích vedla Marxe a Engelse od počátku organizování dělnického hnutí k úsilí vykořenit zpátečnické názory na ženu z revolučních dělnických organizací a získat je pro boj proti kapitalismu. Poukazovali na to, že ženy jako celek trpí za kapitalismu dvojnásobným útlakem — jednak sociální a společenskou závislostí na mužích, jednak kapitalistickým vykořisťováním. Ženy jsou proto přirozenou součástí revolučního hnutí a ženská otázka organickou součástí dělnické otázky. Na tato stanoviska navázal V. I. Lenin. Poukazoval na to, že vytvořit rovnoprávné postavení ženy v rodině a společnosti, zbavit ji úmorné domácí práce, převychovat ji a zapojit nejen do pracovního procesu, ale i do správy a řízení státu je dlouhodobý proces, který bude zasahovat hluboko i do rozvinuté socialistické společnosti.

Z celkového počtu práceschopného obyvatelstva v produkčním věku u nás činí ženy 3,5 miliónu, tj. 47,8 % z celkového počtu ekonomicky aktivních osob. Z toho zhruba 2,5 miliónu pracuje ve výrobních odvětvích, v nevýrobních odvětvích je zaměstnán necelý milión žen.

Počet žen stoupá rok od roku ve všech odvětvích s výjimkou zemědělství a lesnictví, kde klesající trend má počet zaměstnanců jako celek. Je to důsledek rychlého rozvoje automatizace a mechanizace zemědělské výroby. Přechod žen ze zemědělství do průmyslu a jejich stoupající podíl v oblasti služeb svědčí o příznivých změnách ve struktuře ženské pracovní síly.

Se zaměstnaností žen je spojen náročný systém ochrany ženské práce, neboť žena je jiná pracovní síla než muž. Jde zejména o zlepšování pracovních a životních podmínek a pracovního prostředí pro ženy, o zdokonalování hygienických a sociálních zařízení, dodržování zákonných limitů při manipulaci s břemeny, snižování přesčasové práce a odstraňování výjimek ze zákazu noční práce žen.

ČSSR má vysokou hladinu kvalifikace a vzdělání žen, což je podmíněno nejen hospodářským a vědeckotechnickým rozvojem, ale především třídním uspořádáním společnosti. Již zhruba deset let se pohybuje počet dívek, které se učí v některém z učebních oborů kolem 30 % dívčí populace. Na různé typy středních škol se ročně hlásí cca 45 % žáků a žákyň ZDŠ. Přijímá se jich zhruba 35 %, a to více dívek než chlapců. Pokud jde o středoškolské vzdělání, předstihly dívky chlapce již před deseti lety. To je důkazem toho, jak velkým změnám došlo i ve vědomí lidí. Za součást vybavenosti do života již rodiče dítčat nepovažují věno, ale stejně jako u chlapců vzdělání, umění ovládnout profesi a uplatnit se tak v pracovním životě. Na vysokých školách dosáhl počet žen 40 % z celkového počtu vysokoškolských studentů.

Růst vzdělanosti žen nese s sebou ještě určité stopy minulosti, projevující se v tom, že méně žen se učí a studuje technickomatematické obory, i když pro ně mají nadání. Panuje ještě starý názor, že tyto obory se pro ženy nehodí. Je to jeden z předsudků, který se snažíme odstranit, neboť nejen zapojení žen do ekonomické činnosti, ale i jejich všestranná kvalifikace umožňuje odstraňovat zbytky nerovnosti mezi muži a ženami v praktickém životě. Umožňuje zařazovat je do odpovědných hospodářských funkcí a zaujímat tak ve společnosti rovnoprávné postavení i v tomto smyslu.

Buržoazní sociologie vede o zaměstnanosti žen, zejména matek, velké spory. Staví proti sobě tzv. mateřské poslání ženy a její ekonomickou činnost a většinou dokazuje, že jde o dva póly, které se vzájemně vylučují.

Naproti tomu socialistické země od svého vzniku zdůrazňovaly nejen význam mateřského a ekonomického, ale i občanského, politického poslání žen. Plnění a optimalizace tří rolí není jen záležitostí rodin samých, ale i socialistického státu, politických, společenských a hospodářských organizací. Vztah mezi těmito rolemi je složitý, často se ještě setkáváme s napětím a konfliktními prvky při jejich realizaci. Proto je třeba k ženám přistupovat diferencovaně: v jejich životě jsou období, kdy některá role zákonitě ustupuje do pozadí — například společenská angažovanost a často i pracovní činnost v době péče o malé děti. Stále častěji se však ukazuje, že celospolečenská opatření ve prospěch rodin s dětmi a změny ve vnitřní dělbě práce v rodině i rodinných vztazích vedou k optimalizaci základních rolí ženy.

Vladimír Mařík: Pracující žena a sociální politika

Všestranná péče o pracující, a jmenovitě ženy, byla a je součástí programové koncepce KSČ, byla a je neoddelitelnou složkou její třídní, dělnické politiky. Komplexní péči o pracující nelze zužovat pouze na sociální stránku — jde o ekonomické, sociální a kul-

turní zabezpečení a pokrok, včetně zrovno-právnění žen s muži. Všechny tyto stránky jsou spjaty i s novými rysy socialistického způsobu života. Reálně rovnoprávné postavení ženy je přitom jedním ze základů socialistické přeměny společnosti. Spojovacím článkem mezi osobností a společností je pracovní kolektiv. K. Marx zdůrazňoval, že jen v kolektivu má člověk možnost svobodně rozvíjet své vrozené schopnosti, že jen v kolektivu je možná osobní svoboda, kolektiv je komponentem schopností individua, vytváří stimuly, podmínky a prostředky pro rozvoj osobnosti. Dosáhli jsme takových výměn, jako je svoboda ekonomická, sociální a politická. Zároveň socialismus jako první fáze komunismu neřeší všechny problémy najednou. Jedním ze stálých úkolů ROH je péče o rozvoj pracovních kolektivů na socialistické úrovni. XIV. sjezd KSČ dal podnět k vypracování dlouhodobých komplexních programů péče o pracovníky. 8. března 1973 došlo k společnému usnesení vlády a ÚRO, které uložilo prověřit ve všech organizacích stav dosažené úrovně péče o pracovníky, přijmout opatření k postupnému odstranění zjištěných nedostatků a ve vybraných organizacích ověřit komplexní programy péče o pracovníky. V těchto programech je věnována zvláštní pozornost pracovním podmínkám žen. Komplexní programy péče o pracovníky byly experimentálně ověřeny v desítkách závodů a jejich zhodnocení potvrdilo, že pro budoucnost je reálné jít touto cestou.

Do plánu aktivity ROH pro rok 1975 byla zařazena prověrka bezpečnosti práce se zaměřením na pracovní a sociální podmínky žen z hlediska zákonných opatření. Ústředním bodem této péče je bezpečnost a ochrana zdraví při práci. Musíme dosáhnout základního přelomu v pohledu na otázky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Musíme společnými silami státních, zdravotnických orgánů, vědecké fronty, odborů a hospodářských orgánů, cestou prevence a moderních vědeckých poznatků zlepšovat pracovní podmínky, a to zvláště pro ženy a mladistvé.

V prevenci jde zejména o systematické profilaktické prohlídky žen a o rozšíření institucí pracovního lékařství.

Přitom se ukazuje řada pozitivních výsledků, například ve snižování pracovních úrazů žen. Přesto jsou ještě vysoká procenta úrazovosti žen především ve vnitrozávodní dopravě, železniční dopravě, u strojů, výtahů, jeřábů a při práci s průmyslovými škodlivinami. Rovněž v zemědělství, kovoprůmyslu a v potravinářském průmyslu, zejména v závodech jatečné a masné výroby a v mlékárenském průmyslu je úrazovost žen stále ještě vysoká.

Hlavní cesta ke zlepšení pracovních podmínek žen je v soustavném odstraňování těžkých prací a ve zdokonalování péče o ženy-matky. Zákoník práce obsahuje celou řadu naprosto konkrétních zákonů, které chrání že-

ny před ohrožením. Přesto odborové orgány stále ještě zjišťují nedostatky a porušování zákonných ustanovení, zejména se porušuje zákaz výkonu těžkých fyzických prací, ruční zdvihání a přenášení břemen, jejichž váha převyšuje limit 15 kg. Například do prodejen obchodu, kde pracuje 75 % žen, se stále dodává mnoho druhů zboží ve velkém balení. Nedostatky tohoto druhu byly zjištěny i v jiných odvětvích. Naproti tomu v dopravě se situace v tomto směru zlepšila. Většina podniků zpracovala podle usnesení vlády ČSSR návrhy řešení těchto problémů a zahrnula je do komplexních programů péče o pracovníky.

Zákoník práce obsahuje velmi podrobná ustanovení o zákazu noční práce žen a pracovním zařazení zaměstnaných matek a těhotných žen. Dále obsahuje významné články, které ukládají organizacím vytvářet vhodné podmínky ke zvyšování kultury práce a pracovního prostředí. Novelizace zákoníku práce platná od 1. července 1975 obsahuje další ustanovení k zabezpečení vhodných pracovních podmínek.

ÚRO usiluje o to, aby se služby, jako jsou čistírny, správkárny, různé hygienické služby, rozšiřovaly, snižovaly spotřebu času zaměstnaných žen a stále více se přibližovaly okruhu závodů.

Velká pozornost se věnuje rozšiřování závodního a školního stravování. Po opatřeních vlády a ÚRO došlo k vzestupu účastníků stravování v závodních jídelnách zhruba o půl miliónu strávníků, takže v závodních jídelnách se dnes stravuje asi 2 milióny pracujících.

Důležitou oblastí je populační vývoj a předškolní a školní zařízení. Zatímco populační vývoj zaznamenává prudký vzestup, počty jeslí zůstávají v podstatě na stejné úrovni. O něco lepší je to s mateřskými školami. Vláda ČSSR dala v roce 1974 souhlas ke sdružování prostředků, což lépe umožní vyhovět vysokým požadavkům kladeným na předškolní zařízení.

V současné etapě vývoje musíme v péči o pracující řešit zejména tyto problémy:

1. vyrovnávat pracovní, sociální a životní podmínky i v malých a středních organizacích a podporovat všechny procesy, které k tomu to vyrovnávání směřují;
2. dále rozvíjet formy společenského uspořádání potřeb hromadného stravování a budovat předškolní zařízení;
3. řešit problémy volby povolání, kvalifikace a profesní adaptability pracujících žen v nových výrobních technologických podmínkách a vědeckotechnických přeměnách;
4. dosáhnout, aby i hmotné a morální stimuly se dostaly do skutečné vyrovnanosti úměrné dosaženým zásluhám a aspektům sociálním;
5. vybudovat a využívat systém pracovního lékařství specializovaného i na zvláštní postavení pracujících žen;
6. řešit finanční, materiální zajištění podnikové sociální politiky, aby se plánovitě roz-

výjevy zlepšování a ochrana pracovního prostředí.

Božena Holečková: Boj KSČ o vytvoření politických, ekonomických a sociálních předpokladů pro rovnoprávnost žen v období první republiky a fašistické okupace

Komunistická strana Československa vedla boj za osvobození ženy od svého vzniku, neboť rovnoprávnost žen a její důsledné uskutečňování bylo organickou součástí programu KSČ. Bez aktivní účasti žen na třídních bojích proletariátu by nemohla svůj boj dovést k vítězství socialismu. KSČ také patří mezi strany s mimořádně vysokým počtem členek.

Ženy sehrály významnou úlohu již při samém vzniku KSČ. Velká část členek sociálně demokratické strany se hlásila k marxistické levici a ještě před založením KSČ se na celostátní konferenci sociálních demokratů přihlásila ke Komunistické internacionále a přejala jejich 21 podmínek.

KSČ věnovala otázkám pracujících žen, žen dělníků a chudých rolníků mimořádnou pozornost. V buržoazní ČSR konfrontovala sliby buržoazie z roku 1918 a ústavu, kde se proklamovala rovnost pohlaví, s denním životem v práci a v rodině, kde byla žena nerovnoprávná. Buržoazie využívala žen jako levnější pracovní síly. KSČ odmítala buržoazní feminismus a poukazovala na to, že příčinou zotročení žen je kapitalistický společenský řád.

Problematicku žen řešila KSČ zejména po V. sjezdu, kdy do čela strany byl postaven soudruh K. Gottwald a KSČ vytyčila heslo „Čelem k masám“. Bylo to období, kdy narůstala hospodářská krize, vykořisťování, nezaměstnanost a zbídačování. Ač početně nevelká, získávala KSČ stále větší autoritu v širokých lidových masách. V parlamentních volbách získávali komunisté 10–20krát více hlasů než měli členů. Tajemství tohoto úspěchu spočívalo v principiální politice strany a její pravdivé analýze negativních příčin špatného sociálního postavení pracujících. V roce 1931 umíralo v ČSR každé sedmé dítě, dříve než dosáhlo jednoho roku věku. První dítě se v průměru rodilo až ve čtvrtém roce manželství, neboť narození dítěte prudce zhoršovalo sociální situaci rodin. Vdaná žena s dítětem byla většinou nucena zůstat doma, neboť jeslí a mateřských škol byl minimální počet, neexistovalo školní stravování dětí apod.

V řadách KSČ pracovaly mladé novinářky a spisovatelky, jako Marie Majerová, Helena Malářová, Božena Rezlerová, Jožka Jabůrková aj., které velmi účinně kritizovaly sociální politiku buržoazie a vnášely marxistický světový názor mezi ženy.

Pokrovové ženy a komunistky sehrály významnou úlohu v boji proti fašismu a fašisté se s nimi vypořádávali stejně krutě jako s muži. Ženami se plnily káznice a koncentrační tábory. Ze 132 tisíc žen, které prošly největším ženským koncentračním tábo-

rem Rawensbrückem, jich zahynulo 92 tisíc. Přitom zhruba jedna třetina žen tvořila aktivní část protifašistického odboje v Československu.

Osvobození naší vlasti sovětskou armádou znamenalo převratnou změnu v postavení ženy. Košický vládní program, po něm ústava a další zákonná opatření položily základy ke skutečné rovnoprávnosti žen. První poválečná léta se vyznačovala masovým nástupem žen do zaměstnání a politického dění. Z jejich iniciativy se především budovaly jesle, mateřské školy a ostatní zařízení pro děti. Poprvé v dějinách naší země byly také ženy v masovém měřítku voleny do funkcí ve všech orgánech lidové moci. Také na únorovém vítězství pracujícího lidu v roce 1948 se významně podílely. Dnes tvoří obrovskou pracovní armádu a uplatňují se ve všech hospodářských, kulturních a vědeckých oblastech našeho života.

Olga Kontšeková: Specifické problémy žen v národním hospodářství CSSR

Ekonomická aktivita žen se stala v naší společnosti hlavním prostředkem uskutečňování marxisticko-leninské cesty zrovnoprávnění ženy. Řešení ženské otázky zaznamenalo za období výstavby socialismu převratné změny. Jde o změny jak co do rozsahu, tak kvalitativní stránky zaměstnanosti žen, struktury této zaměstnanosti, a to odvětvové i oborové.

Ekonomická aktivita žen plní úlohu:

1. politickou, neboť tvoří nevyhnutelný základ rovnoprávnosti žen,
2. hospodářskou, neboť ženy jsou významnou pracovní silou a jejich práce je důležitým prostředkem zvyšování životní a kulturní úrovně obyvatelstva,
3. společenskou — je prostředkem rozvíjení a zvyšování kvalifikační úrovně pracujících žen,
4. zajištění rozvoje všech ostatních schopností žen, rozvoje jejich osobnosti.

Po osvobození v letech 1946–1947 byla míra ekonomické aktivity našeho obyvatelstva velmi nízká a to především v důsledku nízké ekonomické aktivity žen. Na 100 obyvatel připadalo 39 pracujících, na 100 obyvatel mužského pohlaví 60 pracujících, na 100 obyvatel ženského pohlaví 19 pracujících žen. Od té doby vzrostla míra ekonomické aktivity žen asi 2,4krát — ze 100 obyvatel pracuje 47,6 žen. Tento růst byl podmíněn vítězstvím pracujícího lidu v únoru 1948, kdy se v široké míře začaly vytvářet předpoklady pro ekonomickou aktivitu žen, pro realizaci jejich práva na práci. Začala se také budovat předškolní zařízení, která umožňovala stále většímu počtu žen pracovat. Jestliže ve školním roce 1948/1949 bylo v mateřských školách něco přes 200 000 dětí, pak ve školním roce 1973/1974 jich bylo již více než dvakrát tolik — 414 000. V roce 1948 bylo v celé republice v jeslích asi 6000 dětí, dnes je jich v těchto zařízeních více než jedenáctkrát víc.

Zaměstnanost žen po roce 1945 podstatně rostla. V letech 1946–1947 představovaly ženy z celkového počtu pracujících v národním hospodářství 25,6 %, a tento jejich podíl postupně vzrůstal. Koncem roku 1973 dosáhl 47,6 %, což znamená, že v současnosti je téměř každý druhý pracující v národním hospodářství žena.

V odvětví obchodu pracuje 75 % žen, ve zdravotnictví 80 %, ve školství 67 %, ale i v průmyslu je vysoký počet žen – 44,7 %. Významně vrostl podíl žen v tak významném odvětví národního hospodářství, jako je věda a výzkum. V letech 1946–1947 pracovalo ve vědě a výzkumu jen několik set žen. V roce 1973 jich bylo v celé ČSSR 60 000 a tvořily v tomto odvětví více než třetinu (35,6 %) pracovníků. To je rovněž důkazem převratných strukturálních změn, charakteristických pro celou naši společnost a ekonomiku a pro rozvíjení socialistických výrobních vztahů. Tak například ještě v roce 1955 pracovalo u nás z celkového počtu pracujících žen v soukromém sektoru 32 %, v roce 1963 již jen 5 % a v roce 1973 pouze 1,6 % žen. V roce 1973 pracovalo ve státním socialistickém sektoru více než 86 % a v družstevním sektoru 12 % žen.

Před počátkem socialistické výstavby pracoval poměrně vysoký počet žen v povoláních, která nevyžadovala kvalifikaci. V zemědělství pracovala více než $\frac{1}{3}$ žen a v průmyslu a v řemeslech $\frac{2}{5}$ žen, v obchodě $\frac{1}{10}$ žen, v osobních a domácích službách 7 % žen.

V období výstavby socialismu rostla zaměstnanost žen vysokým tempem zejména v oborech a odvětvích, kde byly vysoké požadavky na kvalifikační úroveň. Tak například ve sféře materiální výroby pracovalo v průmyslu v roce 1948 jen 21 ze 100 pracujících žen, avšak v zemědělství 56 žen. V roce 1956 podíl žen pracujících v průmyslu vzrostl na více než 36, ale v zemědělství klesl na 14, čili v těchto dvou nejpočetnějších odvětvích pracuje dnes asi polovina ze všech zaměstnaných žen, v obchodě necelých 14 žen ze 100, ve vědě 1,7, ve zdravotnictví 7,2 a ve školství 9,1 ze 100. To svědčí nejen o významných strukturálních přeměnách mezi odvětvími, ale i v rámci národního hospodářství.

Pro změny v míře ekonomické aktivity žen za uplynulých 30 let je dále charakteristický obrovský růst jejich kvalifikační úrovně. Je možné ji vyjádřit především pomocí údajů o odbornících pracujících ve státním socialistickém sektoru. V roce 1958 na 100 pracujících ve státním socialistickém sektoru připadalo 14,2 odborníků. V roce 1973 však již tento ukazatel pro obě pohlaví představoval 23,4, což je růst asi o $\frac{2}{3}$ (pro muže 22,4, pro ženy 24,5). To znamená, že co do počtu odborníků bylo v roce 1973 ve státním socialistickém sektoru mezi ženami více odborníků než mezi muži. Převratné změny jsou zejména v zemědělství, kde v minulosti pra-

covaly ženy na nejnémejší kvalifikovaných pracích. Dnes pracuje v zemědělství více než 16 000 odbornic, z nichž několik tisíc zastává vedoucí inženýrskotechnické funkce.

V roce 1958 mělo z žen-odborníků 41 % střední odborné vzdělání, 48 % úplné střední odborné a 11 % vysokoškolské vzdělání. V roce 1973 je zaznamenán pokles podílu odbornic se středním vzděláním (jen necelých 28 %) proti vyššímu podílu odbornic s úplným středním odborným (58 %) a vysokoškolským vzděláním (více než 15 %).

Odborníci muži vykazovali a vykazují příznivější skladbu, to znamená, že mají menší podíl nižšího a vyšší podíl vyššího vzdělání. Ukazatel odbornosti (měřený průměrnou dobou odborného vzdělání na jednoho odborníka) představoval u nás v roce 1958 3,73 roku na jednu odbornici. Dnes činí 4,63 roku pro všechny odborníky, pro odborníky muže 5,03 a pro odbornice ženy 4,23 roku. Průměrná délka odborného vzdělání činila v roce 1973 u mužů ve státním socialistickém sektoru 1,13 roku, u žen 1,04 roku. Kvalifikační úroveň žen dosáhla tedy v roce 1973 92 % úroveň dosažené u mužů.

Na gymnáziích jsou dnes $\frac{2}{3}$ dívek, na SOŠ až 60 % žen a v učňovském školství je asi 30 % dívek. Ve školním roce 1946/1947 studovalo na vysokých školách 20 % žen, dnes je to již 40 % žen. Nejvyšší podíly dívek studují na vysokých školách univerzitního směru (asi 60 %), na uměleckých (40 %). Na vysokých školách zemědělských je $\frac{1}{4}$ dívek a na technických asi $\frac{1}{5}$. V porovnání s vysokými podíly pracujících žen v průmyslu a v zemědělství je toto zastoupení nízké. Zde je třeba činit nápravu a zaměřovat vzdělanost žen daleko cílevědoměji než dosud.

Anna Vašková: Právní postavení žen v ČSSR

Žena v naší společnosti je rovnoprávná a to se týká přirozené i právní sféry.

Články 20 a 27 ústavy zakotvují pro všechny naše občany rovná práva a povinnosti a stejné postavení mužů a žen v rodině, v práci a ve veřejné činnosti. Pro faktickou rovnoprávnost žen je v čl. 20 zakotvena povinnost vytvářet stejné možnosti a stejné příležitosti ve všech oborech života společnosti. To se týká tedy jak rodiny, tak pracovní a veřejné činnosti. V současné etapě jde zejména o zdokonalování pracovních podmínek, zdravotní péče v těhotenství a mateřství a rozvoj zařízení a služeb umožňujících ženám využít všech schopností při účasti na společenském životě.

Z těchto ústavních článků vycházejí všechny zákony a jiné závazné právní předpisy, kterými jsou právně regulovány společenské vztahy, do nichž vstupují ženy jako občanky, pracovnice a matky.

ČSSR realizovala z úmluv týkajících se postavení žen *Úmluvu mezinárodní organizace práce č. 45 o zaměstnávání žen podzemními pracemi v dolech všech druhů*, *Úmluvu 89 o noční práci žen zaměstnaných v průmyslu*,

Úmluvu č. 100 o stejném odměňování mužů a žen za stejnou práci. Dále je ratifikována několik mezinárodních úmluv, např. *Úmluva o politických právech žen*. V současné době se připravuje *Úmluva č. 103 o ochraně mateřství*.

V roce 1967 byla přijata *Deklarace OSN o odstranění diskriminace žen* jako kritérium hodnocení právního postavení žen.

V ČSSR jsou v právním řádu naplněny do všech důsledků požadavky týkající se volebního práva, práva vykonávat všechny veřejné funkce (čl. 4), práva týkající se státní příslušnosti (čl. 5), požadavky v oblasti občanského a rodinného práva, v oblasti práva trestního (čl. 7 a 8) a práva pracovního včetně přípravy na výkon povolání (čl. 9 a 10).

Stejná práva a povinnosti mají muži a ženy v rodině a jako rodiče vůči svým dětem. Již v roce 1949 bylo u nás v právní sféře odstraněno rozlišování dětí a manželské a nemanželské a tím i rozlišování žen-matek podle toho, zda dítě porodily v manželství nebo mimo něj.

Pracovní právní zákonodárství i další ustanovení sociálního zákonodárství usilují o to, aby podmínky v nichž žena vykonává společensky užitečnou práci, byly sladěny s funkcí mateřskou. Například hlava sedmá, oddíl první zákoníku práce upravuje pracovní podmínky žen, obsahuje zákaz některých prací, stanoví dobu nepřetržitého odpočinku mezi pracovními směny, upravuje noční práci žen, pracovní podmínky těhotných žen a matek, zejména se zřetelem k převedení na jinou práci, pracovní cesty a přeložení, rozvazování pracovního poměru atd.

Naše právní úprava postavení ženy a postavení matky zvláště převyšuje v mnoha směrech požadavky vyplývající z deklarace OSN o odstranění diskriminace žen. Mezinárodní rok ženy nemá proto v naší vlasti těžiště v boji za právní zrovnoprávnění žen. Jde spíše o to, aby se občané, organizace i ženy samy důkladněji seznámili se svými právy a povinnostmi, aby dokázali využívat práv k prospěchu svému a v souladu se zájmy celé společnosti.

Jolana Herzková: Internacionální úkoly československých žen

Naše zkušenosti z třicetileté cesty jednoznačně ukazují, že základem všech úspěchů je marxisticko-leninský charakter KSČ, v jejíž činnosti se projevuje jednota socialistického vlastnictví a proletářského internacionalismu.

Proletářský internacionalismus nevznikl náhodně a živelně. Není dočasným řešením, které mělo svůj význam jen v minulosti, při kolébce dělnického hnutí. Krizový vývoj v nedávné minulosti nás přesvědčil a poučil o tom, jaké záměry a cíle sledovala kontrarevoluce, když se všemožně snažila dokázat, že proletářský internacionalismus je překonaný.

Vznikem světové socialistické soustavy se principy proletářského internacionalismu do-

staly na kvalitativně vyšší úroveň. Výsledkem jejich tvořivého uplatňování v současných podmínkách je semknutí hlavních revolučních sil naší epochy — světové socialistické soustavy — dělnické třídy v kapitalistických zemích a národné svobozeneckého hnutí na všech kontinentech do jednoho mohutného protiimperialistického proudu.

Výchova v duchu socialistického vlastnictví a proletářského internacionalismu je mimořádně významnou součástí socialistické mravní výchovy a jedním z nejčestnějších úkolů naší společnosti a rodiny. Taková výchova vyžaduje hluboké socialistické uvědomění, cílevědomost a neformální přístup, správné pochopení a výchovy k oběma složkám — k socialistickému vlastnictví i proletářskému internacionalismu, a to jak po stránce racionální, tak emocionální.

Při citové výchově má mimořádnou úlohu žena, matka. Proto KSČ věnuje ještě větší pozornost než kdykoli před tím politickému uvědomování našich žen a zapojuje je do aktivní účasti ve všech společenských procesech.

Jolana Jančovičová: Význam a funkce rodiny v socialistické společnosti

Rodina je jednou z nejméně intimnějších sfér lidského života a byla po celé dějiny a v podstatě až dodnes poznamenávána rozličnými, hlavně náboženskými názory. Zastíraly pravou podstatu rodiny a manželství a zatemňovaly vztahy, které tvoří základ rodiny.

Dnes se otázky rodiny v socialistickém světě a zejména v SSSR velmi intenzívně rozpracovávají a hromadí se mnoho nových poznatků.

Rodina prošla i v moderní společnosti významným vývojem. Vliv rozvoje výrobních sil se projevuje v řadě důsledků, které mají v rozdílných společenských soustavách rozdílný třídní charakter. Prvním takovým charakteristickým rysem je změna předmanželské fáze rodinného života. Snižuje se věk vstupu do manželství a výběr partnera se vymyká vlivu rodičů. To je obecný rys, je však determinován charakterem společenskopolitického uspořádání. V buržoazní společnosti je rodina poznamenána soukromým vlastnictvím a všechny ostatní vztahy jsou podřízeny tomuto vlastnictví. Je paradoxní, že v buržoazní společnosti se může uplatňovat svobodný výběr partnerů jen tam, kde nevstupuje do hry vlastnictví výrobních prostředků.

Druhým znakem je zmenšování rodiny. Jednak klesá porodnost, jednak je vyšší migrace, rodiny se stěhují do průmyslových center, a tím zaniká vícegenerační rodina, spojená s rodinným hospodářstvím. Dnes je v naší společnosti 86 % rodin dvougeneračních a asi 14 % vícegeneračních, i když již zmizel jejich ekonomický základ. Soužití je podmíněno bytovou otázkou, pomocí prarodičů zaměstnaným dětem a jinými neekonomickými faktory.

Dále se snižuje stabilita rodiny, zvyšuje se rozvodovost a zvyšuje se délka manželského a rodinného života. Souvisí to jednak s prodlužováním lidského věku, jednak s tím, že mladí lidé brzy vstupují do manželství. Na rozvodovosti se podílí řada prvků, například to, že rostou nároky na manželské a partnerské soužití, žena není ekonomicky vázána a manželství není zaopatřovací institucí.

Čtvrtou oblastí jsou funkce rodiny, tj. určité úkoly, které rodina plní. Tyto funkce jsou dvoustranné, nelze je oddělit, některé mají důsledky individuální, některé důsledky společenské. Jde o funkce, které se nedají nahradit lepší institucí. Funkce rodiny jsou na jedné straně velmi pevné, na druhé straně pohyblivé. V průběhu vývoje ztrácí rodina funkce, které umí lépe a ekonomičtěji uspokojovat společnost. V rodině zůstávají ty, v nichž je nenahraditelná a nezastupitelná. Toto zužování funkcí rodiny v průběhu historického vývoje nemá jen kvantitativní, ale i kvalitativní stránku.

V současné společnosti plní rodina čtyři základní funkce: reprodukční, výchovnou, ekonomickou a citovou.

Mimořádně důležitý úkol a místo má rodina na výchovném systému. Působí na dítě v době, kdy je nejtvárnější — v nejranějším období.

Mnohé poruchy osobnosti a destrukční jevy vyplývají především ze špatného rodinného prostředí, nedostatečně rozvinuté výchovné funkce a výchovných metod působících pozitivně na rozvoj člověka. Sovětský výzkum věnuje této oblasti velkou pozornost; zjistilo se, že pro mládež do 16 let má především význam rodina, kamarádi a škola. Proto je nutné zavést do rodinné výchovy nejen určité pedagogické minimum, ale i takové normy, které vytvářejí předpoklady pro vývoj harmonického jedince.

Proces formování socialistické rodiny je rozporuplný proces. Tím, že se vytvořily základní ekonomické předpoklady pro nové vztahy v rodině, se ještě automaticky nevytvářejí nové vztahy mezi pohlavími. Jsou zde však již vytvořeny základní předpoklady. Prvním z nich je, že zájmy rodiny i společnosti jsou stejné, i když dočasně mohou vystupovat jako protichůdné. Patří sem problémy spojené se zaměstnaností žen, s časem věnovaným výchově dětí a jiné otázky.

B. Engels poukázal na to, že monogamní rodina je schopna se kdokonalovat a až se dosáhne rovnosti obou pohlaví, ztratí monogamie všechny rysy, které ji vtiskla tradice na základě ekonomických vztahů — nadvládu mužů a nerozlučnost manželství. Obojí bylo v minulosti podmíněno a formováno ekonomickými vztahy.

Jaroslav Havelka: Populační politika socialistického státu

Místo, cíl i zaměření populační politiky jsou v jednotlivých etapách socialistické společnosti rozdílné, závisejí na jednotlivých rysech

etapy, kterou společnost právě prochází, na míře rozvoje její ekonomiky, ekonomických zdrojích i na průběhu reprodukce obyvatelstva. Proto se nutně spolu s vývojem společnosti mění a vyvíjí i obsah populační politiky. To vysvětluje i rozdíly mezi populační politikou jednotlivých socialistických zemí.

Všechny socialistické země začínaly za nesnadných ekonomických podmínek. Jejich hospodářství utrpěla válkou vážné škody, hospodářské zdroje byly omezené, bylo nutné soustředit všechny síly na obnovu ekonomiky. Proto má v tomto prvním období populační politika socialistických zemí omezený ráz, poskytuje pomoc rodinám s dětmi, které ji nejvíce potřebují, především dělnickým rodinám s více dětmi a nižšími příjmy. Již od 1. prosince 1945 byly zavedeny z iniciativy KSC rodinné přídatky v nevelké výši — 150 Kčs staré měny na každé dítě, které byly v letech 1947–1949 zvýšeny. Přídatky byly poskytovány všem nemocensky pojištěným pracovníkům. Již v této první etapě šlo o nové opatření, jaké za buržoazní republiky nebylo známé ani myslitelné. V roce 1948 byla také zavedena pro všechny zaměstnané ženy a rodinné příslušnice pracovníků podpora při narození dítěte, která byla později zvyšována.

Naše společnost řešila v průběhu svého vývoje v sociální oblasti v podstatě dva okruhy opatření: zvyšuje ochranu těhotných žen a matek v pracovním procesu a na druhé straně zabezpečuje děti zaměstnaných žen.

V roce 1948 bylo zákonem upraveno národní pojištění pro všechny ženy v pracovním poměru a mateřská dovolená, která byla v průběhu let prodlužována a přiznána také členkám JZD.

Společenská pozornost se také soustřeďuje na předškolní zařízení. V roce 1946 bylo v jeslích 2542 míst, v roce 1970 76 771 míst. Počet dětí umístěných v mateřských školách se zvýšil ze 100 tisíc v letech 1945–1946 na 385 tisíc v letech 1971–1972.

S růstem rozvoje socialistické ekonomiky se také zlepšují podmínky rodin s dětmi, výživa a stravování, ošacení, množství a kvalita kulturních a sportovních předmětů.

V soustavě společenské pomoci rodinám patříme nyní mezi první země na světě. Náklady na přímou peněžní pomoc se zvýšily z 10 miliard v roce 1970 na více než 15 miliard v roce 1974. Během 3 let jde o 50 % zvýšení, což je obrovská sociální investice. K významným sociálním opatřením patří podstatné zvýšení přídavků na děti, jejichž výši jsme se dostali na druhé místo na světě. Mateřského příspěvku, který byl prodloužen na dva roky využíval 90 % žen a podle statistických výkazů prudký skok v porodnosti od roku 1972 souvisí především s poskytováním mateřského příspěvku, zvýšením porodného a zavedením výhodných novomanželských půjček.

V populační politice po XIV. sjezdu, v letech 1972–1973, šlo o vytvoření podmínek

pro přiznávou změnu populačního vývoje — tisk, televize, sdělovací prostředky působily na city lidí a změny jejich postojů k dětem, ukazovaly jak velkou hodnotu v životě každého jednotlivce znamenají děti. Do popředí pozornosti se dostaly i další problémy — například bytová politika. V bytové výstavbě se uskutečnil obrovský skok. Družstevní bytové svazy ve svých stanovách rovněž začaly provádět přidělování bytů podle počtu dětí. Interupční komise začaly působit také výchovně. V roce 1974 jsme dosáhli téměř 20 dětí na tisíce obyvatel. V porodnosti jsme se z dvacátého místa v Evropě posunuli v r. 1974 na třetí až čtvrté. Výhled vypadá tak, že v roce 1975 můžeme očekávat nevelký pokles proti loňskému roku. Za první čtvrtletí se narodilo asi o 200 dětí méně, ovšem porodnost bude stále velmi vysoká. Těžiště pozornosti se přesouvá na otázky, které jsou spojeny s péčí o děti, které se narodily. V roce 1974—1975 jsou na prvním místě jesle. Dnešní kapacita představuje asi 80 000 míst, za poslední dva roky přibýlo dva až tři tisíce míst. V jeslích je umístěno 11 % dětí, což nestačí. Žádosti je kolem 10 000 a kapacity jsou nedostatečné. Vláda klade na vyřešení tohoto problému prvořadý důraz. Jde o zvýšení fondů bytové výstavby, rozšíření svépomocných akcí, rozšíření programů národních výborů a výstavbu dalších jeslí. Je třeba počítat s tím, že napětí v požadavcích na umístění dětí v jeslích v dalších letech poněkud poklesne. Nejmenších dětí bude ubývat, proto je důležitá provizorní funkce mikrojeslí. Podstatně lepší je situace v mateřských školách, kde je umístěno 65 % dětí. Musí se pamatovat také na rozšíření ZDS.

Důležitou součástí péče o děti je dětská výživa. Vládní populační komise schválila ucelený program dalšího rozvoje dětské výživy. Další skupina problémů se týká výroby dětského průmyslového zboží, kterého na trhu přibývá a nároky na něj se zvyšují. Konečně jde o výchovnou práci mezi obyvatelstvem. Chceme dosáhnout situace, aby mladé rodiny co nejlépe plnily své výchovné funkce. V dalším období budeme prosazovat vyšší kvalitu rodinného života, aby rodiny měly více volného času pro sebe a pro své vzdělání. To předpokládá racionalizaci práce v domácnosti, pokrok v oblasti služeb.

Při rozvoji naší soustavy společenské pomoci rodinám s dětmi se během 30 let mnoho dokázalo. V dalších etapách jde o zvyšování péče o rodiny s dětmi a společnou práci pro to, aby péče o vývoj obyvatelstva, především vývoj dětí a rodin byl nadále základním cílem naší socialistické společnosti.

Růžena Čalovková: Služby jako významný činitel v procesu zrovnoprávnění žen

Úroveň, kvalita a rozsah služeb výrazně ovlivňují celkovou životní úroveň obyvatelstva. Služby zaostávaly dost dlouho po osvobození za rozvojem ostatních odvětví národního hospodářství. Proces socializace služeb započal v roce 1948.

Placené služby jako je praní, chemické čištění, úklid, opravy a údržba různých spotřebních předmětů poskytují podniky místního hospodářství a družstva, které vznikly převážně v poslední etapě socializace drobných řemeslných živností. Ani tyto služby, ani síť prodejen obchodů převzatá od soukromníků nevyhovovala úkolům socialistického obchodu svým rozmístěním, velikostí a vybavením. K rozvoji služeb přispěl významnou měrou IX. sjezd KSČ, který vytyčil úkol rozšířit je a zkvalitnit. XIV. sjezd KSČ stanovil úkol rozšířit objem služeb do r. 1975 proti roku 1970 o 30 %.

Čas spotřebovaný na domácí práce činí v ČSSR ročně 6 miliard hodin a zaměstnaná žena má o $\frac{1}{3}$ méně volného času než muž. Největší položku zabírá příprava jídla. Proto je třeba zvyšovat úroveň závodních jídelen, jejich počet a růst výroby polotovarů. V posledních letech počet závodních jídelen a strážníků roste. Počet závodů veřejného stravování činí přibližně 24 tisíc. Je třeba také rozšiřovat obchodní síť (v období od r. 1962 do r. 1972 bylo u nás postaveno 64 nových obchodních domů a další se budují), včetně dálkového prodeje podle katalogů.

Jednou z prvořadých hodnot člověka socialistické společnosti je volný čas. Musíme proto napomáhat všestranně rozvíjet služby i obchodní síť, výrobu spotřebních předmětů a všeho, co usnadňuje domácí práce a má vliv na rozšiřování volného času ženy.

Libuše Drábková: Žena a vědeckotechnický rozvoj

Z hlediska socialistických přeměn je velmi významné uplatňování žen ve vědě, technice a zemědělství.

Květnové plénum ÚV KSČ z roku 1974 ukázalo vědeckotechnický rozvoj jako celospolečenský proces, který musí být chápán jako organické sepětí vymožeností vědeckotechnické revoluce s přednostmi socialistické hospodářské soustavy. Věda se stává bezprostřední výrobní silou a výroba vědeckým plánovitým procesem. Vědeckotechnická revoluce stále více zasahuje do všech oblastí našeho života včetně volného času a práce v domácnosti. Výrazně spojí pracovní síly a vede k růstu produktivity práce, urychluje se cyklus výzkum - vývoj - výroba. Směřuje k odstranění těžkých manuálních nároků z práce žen a všech pracujících, k vyloučení práce ve zdraví škodlivých prostorách, k odstranění monotonie použitím programově řízených strojů a linek atd.

Je třeba vychovávat mladou generaci pro vědeckotechnickou revoluci a v tomto rámci zapojovat ženy-techničky do vyšších řídicích funkcí. V tomto směru nevyužíváme dostatečně zkušeností SSSR a nepracujeme cílevědomě a soustavně v oblasti kádrových rezerv, zejména mezi ženami. Ženy se budou s výsledky procesu dalšího rozvoje vědy a techniky setkávat stále častěji i v mimopracovní činnosti, například při péči o domác-

nost, při výchově mladého pokolení, ve vzdělávacím procesu.

Je třeba začít pracovat na socialistickém modelu ženy a jeho základních funkcích. Jednou z těchto funkcí je a bude funkce výchovná a v ní je obsažen i významný prvek vztahu k technice, který přenáší na své děti.

Josef Muđroch: Současné úkoly — 30 let mírové politiky

Ve vývoji mezinárodní situace v posledních letech došlo k významným kladným změnám. Je to výsledek zásadové a důsledné marxisticko-leninské politiky SSSR a států socialistické světové soustavy vůbec, která vychází ze závěrů mírového programu vytyčeného XXIV. sjezdem KSSS. V programu byly v šesti bodech shrnuty nejdůležitější problémy mezinárodní politiky, a to od vietnamské války až po evropskou bezpečnost, od odzbrojení až po ochranu životního prostředí. Praxe ukázala, že mírový program byl koncipován realisticky a setkal se s ohlasem mezi mírumilovnou veřejností světa. Jsme proto svědky normalizace situace v Evropě, zlepšení vztahů SSSR a USA a dalšími kapitalistickými státy. Kapitalistický svět zažívá hlubokou krizi a naplňují se prognózy Marxe, Engelse a Lenina o nevyhnutelnosti zániku kapitalistického společenského systému.

Vrcholné orgány SSSR vyhlásily v květnu roku 1975 tzv. konkrétní současný program míru pro celý svět: úplné a všestranné prosazení zásad mírového soužití států s rozdílným společenským zřízením, omezení a zastavení zbrojení a nepřetržitý postup k všeobecnému a úplnému odzbrojení. V dalších bodech se hovoří o všestranném rozvoji vzájemných výhodných styků v hospodářství, ve vědě, technice a kultuře. Provolání ÚV KSSS, prezidia Nejvyššího sovětu a vlády SSSR k národům, parlamentům a vládám se setkává s příznivou odezvou.

Celostátní konferenci uzavřela Marie Kabrhelová, předsedkyně ČSSZ. Zdůraznila, že konference je teoretickou přípravou na světový kongres žen v Berlíně a příspěvkem k Mezinárodnímu roku žen.

Jaroslava Bauerová

Několik informací o postavení žen v socialistických zemích*

Socialistické země přistupují k řešení problematiky žen ve společnosti ze stejných východisek, které formulovali již klasikové marxismu. V socialistických společnostech se uplatňují obdobné základní sociálně ekonomické trendy a jsou činně analogická sociální a politická opatření. Vedle toho se však v jednotlivých zemích projevují určité jemné odlišnosti, vyrůstající z variací historicko-

ekonomického základu a z toho pramenící priority tohoto problému v řadě ostatních, právě tak jako důrazu na ten či onen aspekt problému.

Hlavní platformou, kde se rozpracovávají úkoly související s proměnami postavení socialistické ženy v *Bulharsku*, jsou ústřední rada Bulharských odborových svazů a Výbor bulharských žen. Oba orgány kladou zvláštní důraz na koordinaci těchto proměn s procesem vědeckotechnické revoluce. Jsou vypracovány profiogramy pro všechna povolání a výrobní odvětví, usnadňující diferencovaný přístup v oblasti profesionální orientace dívek a žen jak z hlediska vhodnosti práce pro ženský organismus, tak z hlediska účelného rozdělení ženských pracovních sil podle odvětví a profesí.

V r. 1972 bylo v BLR zaměstnáno 68 % práce-schopných žen a 14 % jich studovalo. V r. 1973 tvořily ženy 45 % z celkového počtu dělníků a úředníků a asi 49 % z celkového počtu pracovníků zemědělských družstev.

Se vzrůstem zaměstnanosti souvisí vzrůst vzdělání. V r. 1972 tvořily ženy 65,7 % z celkového počtu osob, které ukončily středoškolské vzdělání, 48,2 % z absolventů průmyslových a uměleckých škol a 47,3 % z vysokoškolských absolventů. Ženy do věku 25 let se v úrovni vzdělání prakticky vyrovnaly mužům, nedorěšen dosud zůstává problém zvyšování vzdělání žen středního a staršího věku.

Také kvalifikace žen vzrůstá, ne však zcela rovnoměrně. Výrazně vzrůstá ve vyšších vzdělanostních skupinách: v r. 1973 se ženy podílely 38,7 % na celkovém počtu odborníků s vysokoškolským vzděláním a 55,5 % na počtu odborníků se středoškolským vzděláním. Naproti tomu dělnice mají většinou ve srovnání s muži nízkou kvalifikaci.

Ve struktuře pracovních sil podle odvětví jde o postupné překonávání tradiční orientace žen na určitá povolání. Poměr 75:25, vyjadřující jejich účast ve výrobní a nevýrobní sféře, se má do r. 2000 změnit na 1:1. Činí se opatření pro zvýšení účasti žen na perspektivních profesích, spojených s vědeckotechnickým pokrokem, pro zvýšení jejich účasti na racionalizační činnosti atd. (Ve srovnání s muži je v Bulharsku čtyřikrát méně žen-zlepšovatelek a třikrát méně žen-vynálezkyň.) V současné době tvoří ženy 30,4 % vědeckých pracovníků, růst jejich podílu není však uspokojivý — od r. 1962 do r. 1972 vzrostl pouze o 3,4 %. Také v oblasti řízení nezaujímají ženy takové místo, které by odpovídalo jejich podílu na společenské produktivní práci. V r. 1972 tvořily 17 % vedoucích, ředitelů a jejich zástupců a 17,4 % vedoucích odborníků a jejich zástupců. Pro zvýšení jejich účasti v této oblasti se vypracov-

* Informace k tomuto článku jsou čerpány především z referátů na semináři „Účast žen ve společenské produktivní práci“, konaném v Moskvě kon-

cem roku 1974. Situace žen v SSSR zde není popisována. Je jí věnován zvláštní příspěvek v rubrice statí.